

Pensjonsreform og tidligpensjonering

Hva med AFP?

Tove Midtsundstad

Fafo - Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning

29. september 2004

Hva er tidligpensjonering ?

Avgang med:

- Uførepensjon
  - Tjenstepensjon særaldersgrense
  - Avtalefestet pensjon (AFP)
  - Rene bedriftsfinansierte førtidspensjonsordninger
  - Sluttpakker, ventelønn og lignende
-

Hva vet vi om tidligpensjoneringen og særlig avgangen med AFP?

- **Svært sammensatt fenomen** – alt fra helseplager, store arbeidsbelastninger, dårlig ledelse og nedbemanning til gode pensjonsytelser og ønske om mer fri
- **Ikke alltid like frivillig** – en fjerdedel av AFP-pensjonistene vil helst jobbet lenger
- **Betydelig variasjon mellom ulike yrkesgrupper, menn og kvinner, i ulike bransjer og i offentlig og privat sektor mht. når og hvordan en går av, på hvilke ordning og med hvilke begrunnelse**
- **Bruk av ulike offentlige tidligpensjonsordninger henger sammen (tubeeffekt 1)**
- **Innstramninger i offentlige ordninger kompenseres ofte i arbeidsmarkedet (tubeeffekt 2)**

Pensjonskommisjonens forslag om en allmenn førtidspensjonsordning som en del av folketrygden og dens konsekvenser:

Høy inngangsbillett (279 000 kr)

- 900 000 stenges ute; 60 prosent av kvinnene, 30 prosent av mennene dermed ingen allmenn ordning

Aktuarisk avkorting av pensjonen ved avgang før fylte 67 år (+ justeringsbeløp på 30 000 kr)

- Gir økonomiske insentiver til fortsatt arbeid
- Men ”barnet kastes ut med badevannet” – de som trenger det mest ser seg trolig ikke lenger råd til å gå av tidlig
- Økning i uførepensjoneringen
- Større inntektsulikhet mellom pensjonister

Bedre mulighet til å kombinere arbeid og pensjon

- Større valgfrihet
  - Men det er ikke tilfeldig hvem det er som både ønsker og klarer å stå lenger i jobb – det blir derfor primært en fordel for høyutdannings- og høyinntektsgruppene
-

Pensjonskommisjonens forslag om en allmenn førtidspensjonsordning som en del av folketrygden og dens konsekvenser (forts):

En førtidspensjonsordning i folketrygden inkluderer fjerning av statsstøtten til AFP

- AFP omfatter 80 prosent av arbeidstakerne i de aktuelle alderskategoriene – mens alle vil omfattes av en folketrygdordning
  - AFP avvikles ikke – men hva skjer? Blir det en supplerende ordning, hvor de fagorganiserte arbeidstakerne forsøker å få kompensere avkortingene i de offentlige ordningene? Mange modeller er mulig og tenkelige. I slike spill er likevel gjerne høylønnsgruppene vinneren. Uansett blir det trolig en billigere ordning for bedriftene, da en folketrygddel vil ligge i bånd.
  - Bedriftene slipper med andre ord å betale for egne førtidspensjonister - inkludert sine egne nedbemanninger – det blir folketrygden og i første rekke den enkelte arbeidstaker som tar regninga (uansett avgangens årsak)
  - Lite lønnsomt for bedriftene å jobbe forebyggende (ikke i tråd med intensjonene i IA-avtalen), men det kan bli mer lønnsomt å ansette eldre arbeidstakere
-

**Klassisk dilemma: Økt fleksibilitet og sterkere incentiver
kontra skjerming av svake grupper - *Lar det seg egentlig
løse?***

Når en vurderer ulike alternativer bør en:

- Se de ulike tidligpensjonsordningene i sammenheng
  - Klargjøre hva som er hovedvalget (hva er gitt første prioritet):
    - a. økt fleksibilitet/sterkere incentiver (for alle) eller skjerming av sliterne
    - b. Innsparinger eller arbeidskraftbehov
  - Også ta hensyn til hvilke insentivvirkninger de ulike alternativene har for virksomhetene
-

MF i kombinasjon med sterk avkorting er en "tøff" modell som rammer sterkt uten at den nødvendigvis hindrer utstøting

Likevel vanskelig å tenke seg en frivillig førtidspensjonering uten en form for avkorting ut i fra et **rettferdighetsperspektiv**. Finnes det alternativer til den løsningen Pensjonskommisjonen foreslår?

Alternativ :

Bygge på hovedprinsippene i MF- (evt. SV-modellen), men med mindre avkorting per år ved avgang mellom 62 og 67 år og lavere inngangsbillett til ordningen enn det skisserte

Kombinert med:

- *Skjerming av sliterne* - ved at disse ikke taper pensjonsopptjening ved avgang før 67 år (dvs. at de får fortsatt opptjening i folketrygden fram til 67 år m.v.). Sliterne avgrenses til arbeidstakere med minst x antall år i arbeid
  - *Skjerming av kvinner* – kvinner i ”trøste og bæreyrker” får videreført (evt. utvidet) sine særaldersgrenser, men ingen plikt til å gå av. Omsorgspoeng for år før 1992. Heller fjerne særaldersgrensen på 60 år for militært befall, polititjenestemenn og lignende grupper – samt fjerne 85-årsregelen.
-

For å ivareta arbeidsgiverinsentivene bør en i tillegg:

- bygge på den avtalefestede (og bedriftsfinansierte) førtidspensjonsordningen – for eksempel ved å lovfeste AFP (allmenngjøre)
  - videreføre den statlige subsidieringen av ordningen for ”sliterne” – forutsatt at AFP ellers tilpasser seg ytelsene i den nye folketrygden
  - avkorte eventuell gavepensjon krone for krone mot førtidspensjonen
-

	<i>PK</i>	<i>Alternativ</i>
Sliterne	Rammes hardt	Skjermes i en overgangsfase
Fleksibilitet	Ja	Ja
Arbeidsgiverinsentiver	Ingen	Ja
Arbeidstakerinsentiver	Ja	Ja (men svakere)
Fordelingsvirkninger	Bidrar til større inntektsulikhet mellom pensjonister	Gir også større inntektsulikhet, men i noe mindre grad
Vinnerne	<ul style="list-style-type: none"> • Høyutdanningsgruppene/ høyinntektsgruppene 	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeidstakere med lange yrkeskarrierer (menn) • Kvinner i typiske "trøste og bære yrker" i off. sektor • Kvinner/menn med fravær pga omsorg for små barn
Taperne	<ul style="list-style-type: none"> • Sliterne (dvs. lavere utdannede/lavinntektsgruppene) • Kvinner i "trøste og bære yrker" • Kvinner med typiske "kvinneyrkesløp" 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvinner med typiske "kvinneyrkesløp" utenfor off. sektor som ikke omfattes av særaldersgrensene • Menn med særaldersgrenser (politi og forsvar)
Politisk (strategisk)	Undergraver framforhandlede rettigheter (konfrontasjon med arbeidstakerorg.)	Unngår kanskje å legge seg ut med arbeidstakerorg. i samme grad